

BUITEN

22^E JAARGANG N^O. 22

ZATERDAG 2 JUNI 1928

Foto C. Steenbergh

IN WILNIS

INHOUD:

IN WILNIS (ILLUSTRATIE)	BLZ. 253
DE STRAAT VAN DE FLUITSPEELSTER, DOOR H. DE VERE STACPOOLE (22)	BLZ. 254
DE BLOEIENDE „KRENTENBOOM”	BLZ. 255
DE GLIMLACH VAN ANGKOR (GEÏLLUSTREERD), DOOR G. G. VAN DER KOP	BLZ. 256—259
DANS EN WAJANG, DOOR JAN POORTENAAR (SLOT)	BLZ. 257
BIJGELOOF IN HET ITALIË DER RENAISSANCE, DOOR J. Z. KANNEGIETER	BLZ. 259
DE JEUGD VAN DE ESKIMO'S (GEÏLLUSTREERD), DOOR CHRISTIAN LEDEN	BLZ. 260—263
BIJ DE DIEREN. DE VIJFDE, DE ZOOGENAAMDE NATTIGE SYMPHONIE, DOOR MANFRED KYBER. VERTAALD DOOR M. P. DIAMANT—DE VRIES	BLZ. 263
ONTVANGEN BOEKEN	BLZ. 263
RENATA DI FRANCIA. NAAR HET POOLSCH, DOOR KAZIMIERZ CHŁĘDOWSKI (18)	BLZ. 264
HET 25-JARIG BESTAAN DER AMSTERDAMSCHER KOOPMANSBEURS (ILLUSTRATIE)	BLZ. 264

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

De Straat van de Fluitspeelster

22) DOOR H. DE VERE STACPOOLE

ZIJ hadden de Propylaeën bereikt en daalden nu de trappen af. Onder het loopen viel iets uit een plooi van Diomedes' *himation*.

Het was een zilveren aanhangertje, klein, met een naam er op gegraveerd. Vóór Diomedes het kon beletten, had Hippias het opgeraapt.

NITETIS

„Dat is een meisjesnaam”, zei Hippias; „maar niet een Grieksche naam”.

„O wijze man!” lachte Diomedes, die evenals een kind over zijn heele gezicht en nek bloosde. „Sinds wanneer ben je zoo knap geworden in meisjesnamen?”

„Ik bemoei me heelemaal niet met meisjes”, antwoordde Hippias, terwijl Diomedes het aanhangertje weer in de plooiën van zijn kleed borg. „Ik ben een getrouwd man. — Zeus!”

Hij sloeg zich voor het voorhoofd.

„Wat bezielt je?”

„Ik had het vergeten”.

„Wat?”

„Mijn vrouw heeft me opgedragen voor haar te koopen . . .”

„Ja”.

„Voor haar te koopen”

„Welnu?”

„Ik ben 't vergeten”.

„Denk goed na!” lachte Diomedes, hem meevoerend in de richting van de Straat van den Tempel van Dionysus.

„Was het misschien iets eetbaars?”

„Neen, want ik moest er speciaal voor zorgen dat niemand het mij zag koopen”.

„O, dat is weer wat anders”.

Hippias bleef eenigen tijd zwijgend naast zijn metgezel voortloopen. Toen barstte hij in lachen uit.

„Nu weet ik weer wat het was!”

„O, weet je 't weer? En wat was 't?”

„Ik zou 't je wel willen zeggen, maar dat komt niet te pas.”

„Doe 't dan niet.”

„Maar het is zoo grappig”.

„Vertel 't me dan”.

„Maar mijn vriend, het is nauwelijks betamelijk om zoo iets van je vrouw te vertellen. Als het Aristophanes ter oore kwam, zou hij ons beiden in een van die afgrijseligheden te pas brengen, die hij tooneelstukken noemt. Je kent mijn vrouw”.

„Ik heb haar gezien”.

„Je weet dat zij ouder is dan ik; de waarheid is, dat ze rimpels heeft; en wij hebben geen kinderen; niettemin zou ik haar niet willen missen voor bergen van goud en zilver”.

„Maar wat is nu de grap?” vroeg Diomedes. Hij brandde van nieuwsgierigheid om het geheim te vernemen waar Hippias inwendig zoo'n plezier over had. Hij begreep dat het behalve leuk ook louche was; en dat is een combinatie die altijd een zekere aantrekkelijkheid heeft voor het onvolmaakte hart des mans.

„Je verraadt haar misschien, dat ik 't je verteld heb?”

„Nooit!”

„Ik moest het meebrengen onder mijn kleed verborgen . . .”

„Wil je me nu eindelijk vertellen wat je voor je vrouw moest koopen?” riep Diomedes half lachend en half ongeduldig uit, terwijl hij hem bij een plooi van zijn *himation* greep. „Zoo niet, ga dan weg en koop het.”

„Kom dichterbij, mijn vriend”.

Diomedes boog zijn hoofd naar hem toe.

„Het was”

„Welnu?”

„Een pot rouge”.

Diomedes keek hem achterna terwijl hij de straat uitliep, nog lachend om de „grap”.

„Kind!” mompelde de Athener, terwijl hij den klopper oplichtte.

En dat woord omvatte alles wat Hippias onderscheidde van zijn medeburgers en wat hem zoo beminnelijk maakte.

TIENDE HOOFDSTUK

DE GODEN VAN HET LAND

Een half uur later reed Diomedes weg. Hij had zijn *himation* verwisseld voor een korten mantel. Het paard, een schimmel met breede borst, een echt Thessalisch dier, de verpersoonlijking van moed en vurigheid, liep alsof het trotsch was op zijn meester.

Buiten de poort liep de weg tusschen graven. Trouwens, alle wegen die van de vier poorten naar het open veld leidden waren door graven omzoomd — mausoleums van marmer, sommige prachtvol, andere eenvoudig, maar alle goed en liefdevol onderhouden, en ieder graf vertelde zijn eigen geschiedenis. Er stonden geen grafinschriften op, slechts gebeeldhouwde bas-reliefs. Het scheiden van man en vrouw; het kleine kind dat de hand uitsteekt naar zijn moeder; de oude kindermeid die vaarwel zegt aan de kinderen die zij heeft groot gebracht en die zij moet verlaten. Verder op een glad marmeren steen, een naam en een waterkruik, wat den voorbijganger vertelt dat daar een maagd begraven ligt.

Het was nu bijna middag en het zou heet geweest zijn, als er geen zeewind had geblazen. Na de stilte der graven volgde de rust van het open land; olijfboomen stonden langs den weg, en hier en daar wierp een plataan zijn schaduw. Hij reed langs wijngaarden waar de purperen trossen zwaar neerhingen en de oogst reeds begonnen was. Gebogen gestalten waren aan het werk, en stemmen riepen hem door de bladeren heen een groet toe. Hij passeerde zorgvuldig onderhouden tuintjes waar kweeboomen hun vruchten tentoonspreidden en safier-groene hagedissen zich tevreden en verzadigd lagen te koesteren in de zon. Hij ging langs een groepje vijgeboomen; en toen verdween het vruchtbare groene land en maakte plaats voor een woestijn, waar de kalksteen van Attica hard, wit en meedoogenloos als de grondtoon van het karakter zijner bewoners, zichtbaar werd onder de dunne aardlaag, die aan weinig anders dan dun gras, struikgewas en verschrompelde boompjes voedsel verstrekke.

Op een afstand van de poorten van Athene was het heele aanzien van de streek veranderd. Alsof een god of een reus een scheidingslijn had getrokken tusschen het dorre en het vruchtbare land, verschenen plotseling, als door een trompet-

stoot opgeroepen, de legers der wouden. Door dryaden bevolkte boschages, wijngaarden waar Bacchus koppen in de bries bewogen boven rijen van groene bladeren en purperen druiventrossen, vijgeboomen zwaar van vruchten, wouden waar al de boomen zich bogen voor den wind, alsof zij Diomedes begroetten en zuchtten, alsof ze met hem treurden om zijn lange afwezigheid. Nu volgde hij het murmelen van een rivier, tot hij bij een bocht van den weg de rivier zelf zag en een huis, aan haar oever gebouwd.

Het huis was van hout opgetrokken; het was omgeven door een veranda of colonnade, en had luiken voor de ramen die alle gesloten waren. — Ook de deur was gesloten.

Diomedes steeg af en leidde zijn paard naar een paal die bij de deur stond. Er zat een ring aan den paal om den teugel door te halen. Hij bond het paard vast en liep naar de voordeur. Ze was gesloten en onbewegelijk. Hij klopte, geen antwoord. Hij was er in een jaar niet geweest. Dit was zijn huis en al het land in den omtrek behoorde hem. Hij kende het sinds zijn kindsheid.

Het huis wekte oude herinneringen bij hem op. Hij herinnerde zich den tocht erheen in den zomer, die open-lucht vacaties voor de in huis opgesloten Atheensche vrouwen. Hij zag weer de ossekarren hoog beladen met bagage-manden, amphoren, potten en pannen. Hij dacht weer aan zijn moeder en aan Ion, zijn broertje — een vroolijk wezentje, reeds jaren geleden naar betere gewesten verhuisd.

Diocleides, de hofmeester, die hier woonde en huis en hof bestuurde — waar was hij?

Diomedes verhief zijn stem en riep hem, maar niemand antwoordde. Weer duwde hij tegen de deur van het huis zijner vaderen, dat voor hem gesloten bleef; ze was onbewegelijk. Daar hij vast geloofde in voortekens, voelde hij zich beklemd door die stilte; toen liep hij naar de rivier, zette zich aan den oever neer en keek naar het dansen en huppelen van het water van den kleinen waterval, die het stroompje luidruchtig maakte.

Boven het gemurmelen van het water kon hij het zoemen van bijen hooren — een geluid dat 's zomers Attica vulde van de Egeïsche zee tot den Hymettus en van den Hymettus tot de verwijderde heuvels; de roep der cikaden klom uit de boomen; overigens heerschte de groote landelijke stilte.

Ijl-blauwe waterjuffertjes zweefden boven het water, en terwijl hij hun vlucht met zijn oogen volgde, vergat hij alle slechte voortekens en begon te droomen van de toekomst.

„Vanavond — en als de maan de deur beschijnt, zal zij voor u geopend worden”.

De Meteek stond nog als een hinderpaal op zijn weg; maar met de diepe minachting van den Athener voor een vreemdeling, wijdde hij nauwelijks aandacht aan de persoon van Gyges.

Hij had den armband aan zijn linkerpols geschoven en terwijl hij aan den oever lag, keek hij er naar en wendde het opschrift naar het licht:

N I T E T I S

Terwijl hij het beschouwde, voelde hij hoe een warme arm om zijn hals werd geslagen; hij rook den champak-geur die zich vermengde met de lucht van bloeiende heide die opsteeg uit haar haren; hij voelde haar adem op zijn wangen.

Niets — slechts de warme wind die de stengels deed buigen — een groote leegte — een bijna ondragelijke harte-pijn — een neiging om zijn armen uit te steken naar het verwijderde Athene.

De mijlen die hij afgelegd had, riepen hem toe: „Zij is ver weg, ver weg”. Het water herhaalde het refrein, de wind in de boomen nam het over. Het scheen alsof hij die reis had ondernomen om zichzelf te bewijzen dat, hij mocht gaan waarheen hij wilde, doen wat hij wilde, leed en lijden zijn deel zouden zijn, het leven waardeloos, als hij gescheiden bleef van het voorwerp zijner liefde.

Zijn heldere geest, zoo scherp, zoo kritisch, zoo filosofisch, was nu tot zwijgen gedoemd. Zij kon evenmin troost bieden aan een hart dat naar zijn geliefde smachtte, als een wijsgeer een kind kon troosten voor het verlies van zijn moeder.

„Maar bedenk, mijn kind, een moeder; ja, ongetwijfeld is zij van nut en zeker is het treurig haar te verliezen; maar het is de gewone gang van zaken en de tijd zal je troosten. Bovendien is zij slechts een pleegmoeder. De aarde is onze werkelijke moeder; uit haar zijn wij voortgekomen en tot haar zullen wij wederkeeren”.

„Ik begrijp uw woorden niet. Ik kan niet zonder haar!”

„Ik kan niet zonder haar!” Het is de kreet van het kind en van den minnaar door alle eeuwen heen.

Over de rivier, over het oeverriet, gedragen door den wind, klom een geluid dat Diomedes wekte uit zijn gepeins. Het geluid van een herdersfluit.

Er tusschen door klom stemmenrumoer, en door alles heen klom een toon die duidde op een feestelijke stemming.

Cypresen en olijfboomen scheidten den droomer van de feestvierenden. De cypresen-boschjes benamen Diomedes het uitzicht ter linker-, de olijfboomen ter rechter zijde.

Die olijfboomen waren heel oud; gekromd en gekronkeld tot allerlei fantastische vormen, deden zij onwillekeurig denken aan gemartelden, die hun pijnigers om genade smeekten. In de lente zou het gras der boomgaarden afgewisseld zijn door het blauw van viooltjes, die de lucht met zoete geuren vervulden; want juist in de boschjes waar olijven groeien geuren viooltjes het zoetst. Toen Diomedes zijn oogen opsloeg, zag hij iets wits glinsteren tusschen de stammen. Hij stond op en stak de rivier over op loopsteenen, die een drogen overtocht mogelijk maakten; toen liep hij tusschen de boomen door en stond plotseling voor een marmeren altaar, door de cypresen beschaduwde en tegen wind beschut. Het altaar was oud en beroekt; jaren had hij het vergeten, en al die jaren had het hier gestaan om rook en vuur omhoog te zenden bij het feest van den wijnoogst. Vandaag was het met bloemkransen omwonden.

Het stond verlaten, maar nu kwamen langs den boschrand, geleid door de klanken van de fluit, herders en wijnbouwers; kleine kinderen met boeketten en guirlandes van bloemen, vlug trappelend en lachend onder het loopen; getrouwde paren, door de zon gebruid; allen gingen naar het altaar, voorafgegaan door een patriarch wiens witte baard tot zijn middel reikte. In zijn rechter hand droeg hij een kruik, in zijn linker een mand met welriekende kruiden. Zijn hoofd was gekroond met een lauwerkrans, en zijn gansche troep volgelingen, rood van zonnegloed, zag er uit alsof de zomer ze had bekogeld met bloemen die waren blijven liggen, ze omstrengeld had met de groene armen zijner wijngaarden en hun handen had gevuld met de groote purperen trossen zijner druiven.

Onder hen bemerkte Diomedes alras Diocleides, die, toen hij zijnerzijds Diomedes in het oog kreeg, zich uit den stoet los maakte en snel op hem toeliep.

Diocleides liep een beetje mank, hij was gezet en zijn haar begon te grijzen; gewoonlijk glimlachte hij en hij zag er nog al dom uit; bovendien had hij de gewoonte als hij sprak zijn hoofd vooruit te steken, zooals een doove meestal doet, hoewel hij absoluut niet doof was.

Nadat hij uiting had gegeven aan zijn verbazing en vreugde bij het zien van Diomedes, verontschuldigde hij zich, dat hij de woning afgesloten en uitgestorven had achtergelaten; maar het was het feest voor den wijnoogst — en wat kon men anders doen? Iedereen wilde bij het feest zijn, zelfs de kleine kinderen. Hij kon onmogelijk voorzien dat zijn patroon zou komen, anders zou het huis geopend hebben gestaan en zou een maaltijd hem gewacht hebben. Had Diomedes gegeten? Neen. Welnu, dat zou spoedig in orde komen; zoodra die menschen hun offer gebracht hadden, zou hij naar huis terugkeeren en Diomedes een heerlijk maal voorzetten.

„Geef je voor mij geen moeite”, zei Diomedes. „Een stuk roggebrood en een slok water uit de rivier is alles wat ik behoef. Maar ik heb je wat belangrijks te zeggen”.

(Wordt vervolgd).

DE BLOEIENDE „KRENTENBOOM”

Naar aanleiding van tot ons gerichte vragen deelen wij mede, dat de op bladz. 240 van het nummer van 19 Mei l.l. afgebeelde „krentenboom” of bergmispel, eigenlijk *Amelanchiër* heet, waarvan hier twee soorten gekweekt worden, n.l. *Amelanchiër vulgaris* („Felsenbeere”) uit Middel-Duitschland en *A. canadensis* uit Noord-Amerika, welke laatste, zoo wij ons niet zeer vergissen, door ons in beeld werd gebracht. Het zijn vroeg en rijk bloeiende sierstruiken, die ook hier en daar verwilderd voorkomen, vooral op lossen, kalkhoudenden grond. Daar de plant op voorjarig hout bloeit, zorge men er bij den snoei voor, dat veel jong hout ontstaat, door te dikke takken weg te snoeien, zoodat vertakking optreedt. In het najaar zijn de bladeren van dezen heester fraai gekleurd.

EEN DER INGANGEN VAN ANGKOR THOM

DE GLIMLACH VAN ANGKOR

OVER DE KHMER RUÏNEN VAN CAMBODJA

WIJ journalisten treffen het niet in deze eeuw. Tenminste de reizende en reisbeschrijvende journalisten. Want het verkeerswezen heeft een zoo hooge ontwikkeling bereikt, ongekend in welke andere beschavingsperiode der menschheid ook, dat het reizen binnen het bereik van een ieder is gebracht, en dat de romantiek ervan zoo zoetjes aan geheel is verdwenen. ☼ En nog een andere omstandigheid is er die ons den wind uit de zeilen neemt: de groote vlucht die fotografie en film in de laatste tientallen jaren genomen hebben. Ons, arme ridders van de pen, heeft men niet meer noodig, voor onze woorden en zinnen heeft men geen tijd meer. Men gaat zelf naar de Pyramiden en de tempels van Indië, of wel de verspreiding op groote schaal van standaard foto's van 's werelds wonderen, door reisbureaux en stoomvaartlijnen, heeft het eenmaal, voorheen, lezend publiek zoo vertrouwd gemaakt met al die z.g. bezienswaardigheden uit vreemde landen, dat de reisbeschrijver geen kans meer heeft. ☼ Behoudens dan waar het enkele zeer afgelegen 'anden betreft, waarvan de reisbureaux zich nog niet hebben meester gemaakt, vermoedelijk omdat zij daar hun weg niet zagen om er geld aan te verdienen. En onder die landen reken ik dan natuurlijk Cambodja, meer speciaal de daar gelegen oude ruïnen der Khmer hoofdstad, Angkor Thom. Immers anders zou ik niet durven aanvangen er hier vele woorden en zinnen over te schrijven. ☼ Angkor Thom was eenmaal de hoofdstad van het rijk der Khmers, gevestigd in de 7de of 8ste eeuw A.D. door Hindoe-kolonisten, die de landstreek, thans bekend als Cambodja, veroverden. Zij vermengden zich geleidelijk met de autochtone bevolking, zoodat een eigen beschaving zich ontplooid, beïnvloed, doch niet onderdrukt, door de Indische. In dit verband wijs ik hier op het opmerkelijke verschil tusschen de Hindoe-overheersching in de verschillende Zuid-Aziatische landen en die der Europeesche naties in onzen tijd. De Hindoes vermengden zich met de oorspronkelijke bevolking, verbraken den band met het moederland en vestigden, steunende op het onderworpen volk, een nieuwen staat. Wij daarentegen blijven vreemdelingen die uitsluitend met onze materiele macht ons kunnen handhaven, tot . . . ja tot, . . . doch dit is niet een politieke verhandeling, maar een reisbeschrijving. ☼ Die ruïnen van Angkor Thom en de vlak daar-

bij gelegen tempel Angkor Wat, bereikt men van Saigon uit per boot of auto, via Pnom Penh, de hoofdstad van het moderne Cambodja, dat onder Fransch protectoraat staat. Per boot tot Pnom Penh is men twee nachten en een dag onderweg, daarna heeft men per auto nog een dag voor den boeg. In den regentijd is de verbinding echter soms verbroken, en moet men geheel per boot, evenals in de dagen dat Pierre Loti zijn beroemde „Le Pèlerin d'Angkor" schreef. ☼ Teneinde niet te veel in bijzonderheden te treden kom ik maar terstond tot mijn eigenlijke onderwerp, de ruïnen van Angkor Thom, eenmaal hoofdstad van het rijk der Khmers, waarschijnlijk verwoest door invallende Siameesche legers. Komende van Pnom Penh krijgt men op ongeveer een uur afstand van Angkor reeds een eersten indruk van het monumentaal verleden van dat nu bijna vergeten volk. Uren lang hebben we gereden, afwisselend over kilometers lange stukken rechte weg in de brandende zon, zonder eenige schaduw, aan beide zijden onafzienbare, zon-geblakerde vlakten, waaruit, uit poelen, reigers en pelikanen opvliegen in prachtige, bevallige vlucht, en door lichte bosch-partijen, rechte dunne stammen, djatti, als ik me wel herinner, waartusschen slechts een enkele palm. Hier en daar de spitse toren van een tempel, bevallige pagoda, en armelijke inlandsche hutten van bamboe en riet. Eindelijk houden we bosch, en onverwacht rijden we vervolgens over een ravijn, dichtbegroeid. Aan beide zijden van den weg de ravijn-diepten en langs de randen daarvan monumentaal, maar omgeworpen, beeldhouwwerk, zware steenbrokken en omgekantelde reuzen-figures. Dan herinner ik me dat men mij gezegd heeft dat het laatste deel van dezen nieuwen, door de Franschen geconstrueerden weg, gelegd is op het fundament van den ouden Khmer-weg die uit het Zuiden zijn van een monumentale ravijnspanning, en de brokken van een gebeeldhouwde balustrade, een slangenlichaam, de figures. ☼ Na ongeveer een uur zijn we te Siem Reap, klein gelegen, met veel water en dicht groen en nederige inlandsche woningen en bevallige pagodas. Na een kort oponthoud rijden we door naar Angkor, naar het bungalow-hotel, dat terecht de reputatie heeft het meest comfortabele en prettige verblijf te bieden aan den reiziger in Indo China. Die korte auto-

rit van een minuut of twintig is werkelijk een genot, en dit is nu eens niet een gemeentepaats. Aan beide zijden van den weg dicht bosch met hoog opgaand geboomte en als ondoordringbaar struikgewas: een reusachtige copie van het Bois de Boulogne. Dan opent zich bij een bocht die groene dichtheid, en rechts zie ik de massale torens en het zware, langgerekte, in rustige rust gestrekte lichaam van Angkor Wat. Massaal als een Assyrische tempel teekent de reusachtige constructie zich af tegen een verren achtergrond van dicht bosch. Links, in tegenstelling met de majesteitelijke lijnen van den tempel, staat in petiterige kleinheid de bungalow, netjes en proper, niet opdringerig, heel bescheiden. De bungalow die men wil vervangen door een groot, modern hotel, een „palace” hotel. Laat men in 's hemelsnaam wijzer zijn . . . ☞ Angkor Thom, waarvan de ruïnen en wallen thans omgeven zijn door dicht bosch, was gebouwd als een zuiver vierkant. Dit blijkt uit de gedeeltelijk

nog aanwezige wallen, waarin vier poorten, in elke zijde een. Binnen de wallen bevonden zich de van licht materiaal gebouwde huizen en paleizen en tempels en waterwerken, die nu alle verdwenen zijn, behoudens de tempels en de terrassen der paleizen. Want slechts die tempels en die terrassen waren gebouwd van steen; al het andere is vergaan in den loop van een zeven of achttal eeuwen. Daarvoor in de plaats is gekomen dicht geboomte, en niets wijst er op dat hier eertijds duizenden en duizenden menschen woonden en leefden en liefhadden en leden. Vier hoofdwegen voerden en voeren ook thans weder van de monumentale poorten naar het middelpunt van de stad, een ruim plein waaromheen de paleizen en voornaamste tempels gegroepeerd waren. De voornaamste daarvan was de Bayon met de hoog opgaande, zware stompe torens, de torens met de vier aangezichten, waarvan men nog steeds de beteekenis met zekerheid niet weet. De ruïne van de Bayon met de nabij gelegen terrassen der paleizen, het terras der olifanten, dat van den „roi lépreux” (zoo genoemd naar de overlevering dat hier een aan lepra leidend vorst heerschte, een overlevering die echter allen historischen grond mist) vormen nog steeds het middelpunt voor den bezoeker, want van daar uit krijgt men de beste voorstelling van den vroegeren aanleg der stad. Doch er zijn nog talrijke andere tempels, te veel om alle te beschrijven. Bij een dergelijke be-

schrijving zou ik als leek op volledigheid nooit kunnen hopen; bovendien wordt een groote kennis van de Indische mythologie en de godsdiensten vereischt om een juiste en betrouwbare beschrijving te geven van basreliëfs en andere decoraties waarmee de muren en pilaren der bouwwerken bedekt zijn. Vishnoe op de Garoeda, Shiva in zijn talrijke incarnaties, al de heroën en goden van het Ramayana zijn hier vertegenwoordigd, doch slechts de man van wetenschap kan van deze veelheid een correct beeld teekenen. Liever bepaal ik me daarom tot een algemeen uitleg van het plan der Khmer-tempels. ☞ Als materiaal is gebruikt zandsteen, lateriet en bakstenen, waarvan het zandsteen gebezigd werd als buitenbekleding over het lateriet. Hout werd slechts aangewend voor de plafonds en de deuren en secundaire constructie in het inwendige der tempels. De stenen werden onderling verbonden door ijzeren ankers, die in den loop der tijden bij honderden door de be-

ANGKOR. DE RUÏNE VAN DE BAYON, DEN VOORNAAMSTEN TEMPEL

volking zijn weggehaald. De tempeldaken en muren moeten voorts bedekt zijn geweest met een laag verguldsel en roode verf, aangezien een der eerste Chineesche reizigers die Angkor bezocht, in zijn kronieken spreekt van torens van koper en goud.

(Slot volgt)

G. G. VAN DER KOP

DANS EN WAJANG

(Slot)

III WAJANG

ZOO veelal de stof der verhalen uit het mythische Voor-Indië kwam, was het uit het over-oude China dat het spel der schaduwen in de Javaansche gebieden werd gebracht, of stond het in de Vorstenlanden op eigen bodem, toen het zich met reeds tot sage geworden geschiedenis en met de verhalen van Hindoestan's Mahabharata en Ramayana mengde en tot wajang-vertooning uitgroeide? In den gang der reeds vergeten eeuwen moet het, meent men, eerst de wajang bèbèr zijn geweest, die op het vlakke doek geschilderde figuren bood, waarin het voorgelezen verhaal in opeenvolgende tafreelen was verbeeld. Was het om de schimmen der afgestorvenen, heldenfiguren en koningen, vast te houden, dat hunne daden en krijgsverrichtingen in schimmende schaduw werden bewaard, lang

DE TEMPEL ANGKOR WAT

nadat andere heugenis van vervlogen perioden verging? ☞ De zoo gansch bijzondere, Aziatisch grillige schoonheid der lederen wajangkoelit-figuren heeft zich eerst langzaam in onze landen de waardeering zien deelachtig worden, die haar toekomt. Het zijn voorzeker niet weinig de spookachtig lange neuzen, armen en schouders, die voor den Westering afstootend-onbegrijpelijk waren. En de beide eerste verteekeningen zouden het vermoeden grond kunnen geven, dat inderdaad deze ledersnijdsels gevolgd zijn naar de schaduwbeelden der voorgestelden in scheeve projectie — gelijk de schaduwen der natuur vrijwel immer zijn. Voor hem, die zich met dit denkbeeld maar even vertrouwd maken kan, kunnen de lederen figuren geen volkenkundige rariteiten meer blijven en zal de edele schoonheid van hun lijnenspel immer sterker spreken. En als hij zich dan de moeite geeft hun ontwerp na te speuren, tracht, de bedoeling te vatten die daarbij voorop stond, dan zal hem al spoedig blijken hoe de breede schouders alleen zijn aangebracht wanneer de daaraan verbonden armen kunnen worden bewogen en dus ook voorbij de breedte van het lichaam zullen moeten reiken bij sommig gebaar, zonder dat daarbij aan de duidelijkheid afbreuk wordt gedaan. Van de orchidee-achtige gratie der figuren die het edele type met rechten neus, amandelvormig oog vertegenwoordigen, noch van de ontstellende hevigheid der bolloogige reuzen met grimmig vooruitstekende neuzen zal de expressiviteit meerverborgenen kunnen blijven voor wie zich de geringe moeite gaf, ook maar oppervlakkig in hun wezen door te dringen. En het strekt dien schimmen artistiek juist tot eer, dat zij betrekkelijk zoo weinig beweegbaar zijn. Immers, het is een hooger doel, een figuur zelf expressief en karakteristiek van houding te ontwerpen, dan door de beweging expressiviteit te verkrijgen — zoodat dus de beweging en niet de schim het werkend element wordt. Al heel sterk komt dit uit in onze Westersche bewegende beelden op het witte doek, die geen oogenblik stilstand van de figuur kunnen verdragen. Hij die, al is het maar voor verpoozing, zelf wel eens een schim heeft gesneden, zal hebben gevoeld hoe oneindig veel meer begrip het vereischt, aan een gedaante het karakteristieke van loopen te geven, dan er de beenen van te bewegen, want in dat geval wordt van de figuur nauwelijks of in 't geheel geen karakteristiek vereischt. En als hij wel eens een schim heeft vertoond, zal hij bemerkt hebben hoeveel meer begrip tevens van den aanschouwer wordt geëischt. ☞ Een ieder heeft wel eens foto's gezien van een springend paard. Het springt niet. Een paard als schim uit te snijden en dan die schim de gewenschte beweging te doen maken, kan zelfs een hersenlooze doen begrijpen: nu springt het dier. Doch aan de tekening van het beest de spring-actie te verleen en — dit geldt voor den aanschouwer — die er uit te lezen, is iets anders. ☞ Bij de groote massa is ten onzent het daarvoor vereichte kunstbesef geheel dood, en zoo het dat hier of daar nog niet mocht zijn, wordt het iederen dag verder ondermijnd door de in wezen anti-artistieke bioscoop. Bewegende teekeningen zijn daar voor den kunstgevoelige een opluchting, zij komen het schim-begrip, verbeelden inplaats van afbeelden, nader. ☞ In de maar weinig beweegbare schimmen, in de geleidelijk meer met actie toegeruste marionetten van de wajang

EEN TOREN VAN DE RUÏNE VAN DE BAYON

klitik en wajang golèk, in het weder meer bewegelijke masker-spel der Javanen, vinden wij steeds den ondergrond van strijd tusschen goed en kwaad terug, die overweldigender nog ten tooneele wordt gevoerd in de wajang-orang, door acteurs verbeeld. ☞ Het was te Solo aan het hof van den prins Mangkoenegara, dat in later jaren dit stijlvolle spel ontbloede. Daar dragen de spelenden de hoofddeksels naar de aloude wajang-koelit-schimmen gesneden, versierselen, terug te vinden aan beeldwerken uit den Hindoe-tijd. De dalang-verhaler zingt op Oostersche neurie-klanken als in een Aziatisch Rolandslied den gang der gebeurtenissen, en de gamelan speelt zijn tokkelende en klaterende rythmen. Het slaginstrument overweegt, en daarmede, in tegenstelling tot onze muziek, het rythme. Een kundig Javaan noemt de gamelan „gebonden aan een metrisch thema — het gedraaide gamelan raamte van het toonstuk, door zijn symmetrische indeeling te vergelijken met een rechthoekig vakwerk. ☞ Dit vakwerk

is in de partituur maar al te duidelijk geaccentueerd en belijnd door de krachtige slagen van de saron” — een der instrumenten. En hij gaat voort: „de melodie kan in groote vrijheid die vakjes en vakken met hare toonfiguren opvullen, gelijk een vogel de ruimte van zijn kooi met zijn gefladder vervult”. De fluit en de tweesnarige viool, de instrumenten der melodie, hebben slechts een zeer ondergeschikte rol. „Helaas”, zegt de Javaan, omdat zij de toelken zouden moeten zijn van de oneindig verscheiden gevoelens die Westersche muziek kan opwekken. Doch door dit rythmische karakter is de Javaansche toonkunst bij uitstek dansmuziek — gelijk de onze dat bij uitstek niet is. Haar inhoud spreekt de Westersche toonkunst zelf uit en deze behoeft door geen dansbeweging nader te worden verklaard, noch geeft zij den danser een basis voor eigen prestaties, volledig als zij in zichzelf is. Hierin ligt dan ook de verklaring opgesloten van het halverige karakter dat onze danskunst, hoe goed bedoeld, hoe goed uitgevoerd ook, altijd zal blijven aan kleven. Altijd . . . tenzij de nieuwe Russische dansmuziek, die óók weer het rythme als leven brengende factor heeft — Aziatisch in wezen — West-

Europa veroveren zou en daarmede den ontbrekenden of verloren grondslag leggen. Van de rythmen der negers is dat niet te verwachten, daar deze ons slechts in uiterst verdunnen staat bereiken, tot Amerikaansch drawing-room-getingel verhaspeld, en daarmede niet alleen hun barbaarsheid maar ook hun pit vrijwel geheel verloren hebben. Maar zal wel ooit ten onzent het rythme zegevieren als hem, dien wij zoeven hoorden spreken — maar in het volk van millioenen, ooit de drang oppermachtig worden mensch en natuur van het Oosten zoozeer ingeboren? Ook zangwijze die samengaat met de versmaat, zijn „bloemen-taal”, de sekar, richt zich geheel naar de rythmische wetten welke de muziek omlijnen en niet naar die welke voor dichtertaal zouden gelden. Zóó ook bewegen de tooneelspelers van des acteurs inzicht in het karakter van de gespeelde rol op een aan de Westersche volkomen tegengestelde basis, en

daarom voor ons Westerlingen wel heel moeilijk te verstaan, gedrieën samengaande met Oud-Indische dichtverhalen, eens zoo goed een oerbosch van poëzie uit Hindoestan genoemd. Maar deze litteratuur is in zijn geboorteland niet zoo vol in het volk levend gebleven als in de Javaansche vorstenlanden, en er is wel geen Javaan die niet de oude heldenfiguren als wajangschim vermag te teekenen: spelende kinderen schrijven de contouren met een vinger in het stof van den straatweg, edel van lijn, vloeiend als een arabesk, en dat met evenveel gemak als onze sierkunstenaars moeite hebben met een te ontwerpen ornament. Geen Javaan, die niet in zijn leden het rythme der aloude dansbeweging medevoelt, en zoo kan het gebeuren dat hovelingen en dienaren gezamenlijk de instrumenten zijn waardoor het kunstbesef van vorst en volk zijn verwerkelijking beleeft in den vorm van het wajangspel der hoven. Daar schudden de demonen den ruigen, barbaarschen haardos in de felle actie van hun wild springend tijgerlichaam, daar zweven de hogere wezens, ijl en als het ware onkwetsbaar voor de woedende uitvallen der reuzen, weg-wuivend in de aureool hunner sluiers. Daar schrijden de vorsten met hiëratisch gebiedende gesten, plechtig, onaanastbaar door hun goddeijken oorsprong uit Soerja, het eeuwige Licht. Noch het zwaar gebrul der duivelen van achter wreede masker-monden, door woeste baarden omgeven, noch het krachtsvertoon van brute macht vermogen een eindelijke overwinning van goed op kwaad te verhinderen, den steun ten spijt van demonen, bultig en bol-oogig, grijnzend en hinkend, van spoken met afzichtelijk verwrongen lijven, benauwend van mismaaktheid, allen door donderend geweld van koperen klokken uit een onderwereld opgeroepen.

JAN POORTENAAR

Bijgeloof in het Italië der Renaissance

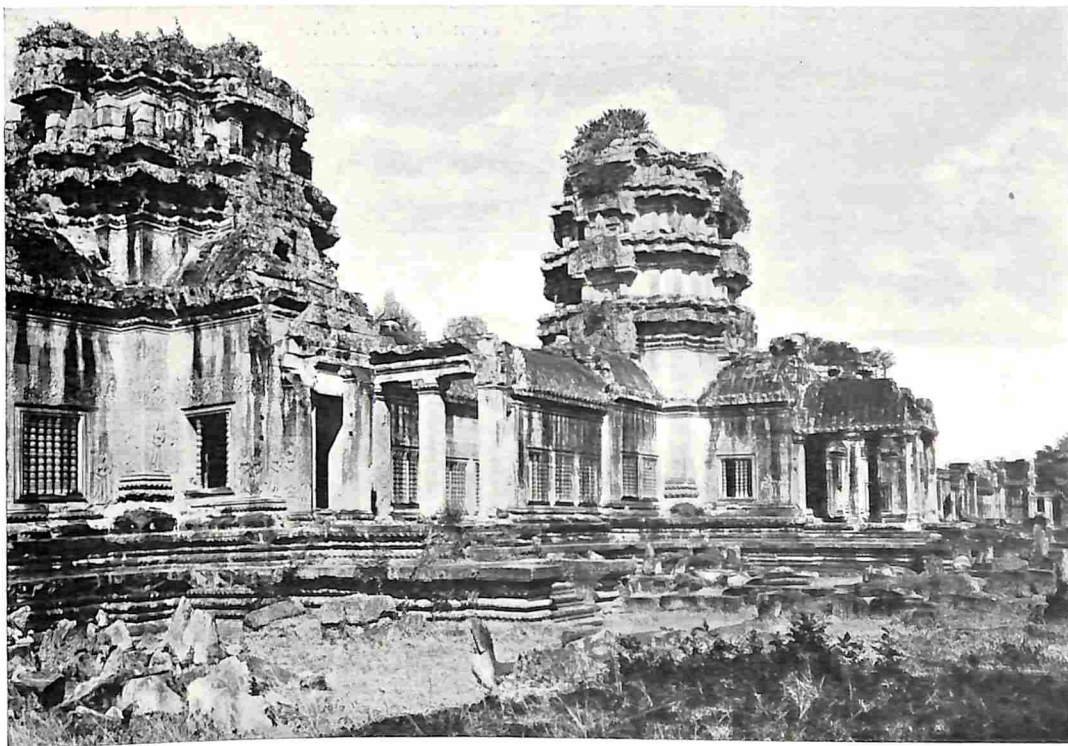
BIJGELOOF, waaronder we hier zoowel geloof aan heksen, geesten en voortekens als het vertrouwen in de met een wetenschappelijk waas omgeven astrologie verstaan, was in het Italië van ongeveer 1200 tot in het midden der zestiende eeuw een algemeen verbreid kwaad. ☒ Letten we eerst op het bijgeloof in engeren zin, dus de vrees voor spoken, verschijningen, enz. Dit heerschte niet alleen in Italië, maar in geheel Europa, en was een erfenis der heidensche voorvaderen. En eigenlijk is het nimmer gestorven. Geen vliegenier, of hij heeft een mascotte bij zich, het getal dertien wordt nog steeds gewantrouwd, en spookgeschiedenissen duiken van tijd tot tijd weer op. Toen in Italië echter de kennis der klassieken meer algemeen werd, toen voor een grooteren kring dan kopieerende kloosterbroeders de Oudheid ging leven, vond het bestaande, overgeleverde bijgeloof steun in de wonderlijke geschiedenissen, die men in de antieke geschriften las, en kreeg het bijgeloof ook een andere kleur. Het was de schaduwzijde van de Renaissance. De humanistische studiën brachten verlichting en een gevoel van eigenwaarde, doch bevorderden tegelijkertijd, vooral ook toen de Kerk haar klem begon te verliezen, het opkomen van vele ondeugden. Het overige Europa bleef vooreerst nog gespaard van de hernieuwde opleving van het bijgeloof, maar toen ook daar het humanisme de harten veroverde, deden er zich dezelfde verschijnselen voor. Natuurlijk bleven vele — en zooals vanzelf spreekt

DE HOOFDINGANG VAN ANGKOR WAT

de meest-begaafde — Humanisten vrij van al die waanvoorstellingen, waarvan het volk vervuld was, maar andere gaven er zich willoos aan over. Madonnabeelden, die de oogen bewogen, zooals in 1515 in den dom te Milaan, of die schreiden, waren om zoo te zeggen aan de orde van den dag. Toen in 1478 de stad Piacenza door een langdurigen en hevigen regen geteisterd werd, heette het, dat het noodweer zou ophouden, wanneer een voor kort overleden woekeraar uit de gewijde aarde, waarin hij begraven was, werd overgebracht naar ongewijden grond. De bisschop gaf geen toestemming, waarop de jongelingschap der stad het lijk opgroef, door de straten sleurde en het liet beschimpen door de vroegere slachtoffers van den doode, om het eindelijk in de Po te werpen. Terstond hield het op met regenen, verzekert ons een kroniekschrijver. ☒ Een gelijke behandeling onderging het lichaam van Jacopo Pazzi, een der hoofdaanleggers van den aanslag op de Medici te Florence. De aanslag, lang voorbereid door de familie der Pazzi, in het jaar 1479 ten uitvoer gebracht door eenige monniken, die in den dom Lorenzo en zijn broeder Giuliano aanvielen, waarbij de laatste gedood werd, had niet het gewenschte gevolg. Er brak geen opstand uit. Integendeel, het volk riep: leve de kogels ¹⁾, en Jacopo werd doodgeslagen. Toen hij stierf, beval hij zijn ziel aan Satan. De hevige regenbuien, die loskwamen, en den oogst op het omliggende land bedreigden, werden aan den gestorvene geweten. Zijn lijk werd uit de kerk gehaald, waar het begraven lag, en in de Arno geworpen. Dadelijk weken

¹⁾ De Medici voerden in hun wapen drie kogels, omdat zij zich in het apothekersgilde hadden laten opnemen. Kogeltjes werden en worden gebruikt, om er flesschen mede te spoelen.

EEN DER HOEKEN VAN ANGKOR WAT

de regenwolken en straalde de zon weder. Omgekeerd wordt ook verhaald, dat de regen door bijgeloovige ceremoniën opgeroepen werd. In 1464 belegerde Ferdinand van Napels de stad Suessa, waar groot gebrek aan drinkwater kwam. Burgers wierpen een crucifix in zee, geestelijken begroeven een levenden ezel, dien zij een hostie in den bek hadden gelegd, voor de kerk, en daarop brak een hevig onweder los, dat verkwikking bracht. ☼ Een bewijs, dat ook geleerde Humanisten niet vrij waren van het geloof aan wonderverschijningen, levert ons de zeer verlichte historicus en radicale denker Poggio. Hij vertelt, dat hij op den avond van den dag, waarop paus Eugenius IV Florence bezocht, 4000 honden den weg naar Duitschland zag inslaan. Zij werden gevolgd door talloze runderen, deze door groote scharen gewapenden te voet en te paard, deels zonder hoofd, terwijl de stoet gesloten werd door een geweldig grooten ruiter. ☼ Had men in de Oudheid een orakel geraadpleegd, om te weten, hoe men in zeker geval zou handelen, tijdens de Renaissance sloeg men een willekeurige plaats van Vergilius op, en legde die dan uit naar omstandigheden. Zoo besloten in 1529 twee verdachten te vluchten, toen zij hun Vergilius openden en hun oogviel op Aen. III vs. 44: „Heu fuge crudelis terras, fuge litus avarum”¹⁾. In Calvinistische landen vond men later de voortzetting van deze gewoonte, waar de Bijbel tot dit doel misbruikt werd. ☼ Aeneas Sylvius, de latere paus Pius II, was een gunstige uitzondering temidden zijner bijgeloovige tijdgenooten. Op weg naar het concilie te Bazel (1431—1449) werd hij te Milaan ziek. Een hevige koorts hield hem ruim twee maanden te bed. Men raadde hem aan, een wonderdokter te raadplegen, die reeds 2000 soldaten van dezelfde ziekte genezen zou hebben. Hij weigerde, steeg ten slotte, nog ziek, te paard en aanvaardde de moeilijke reis over de Alpen. Hij genas tijdens den tocht. ☼ In de rotsachtige Apenijnen wees men allerlei Venusbergen, toovergrotten en heksenholen aan. Vooral vrouwen, en niet altijd de minste, brachten er een bezoek. Zoo ondernam eens de gemalin van Lorenzo il Magnifico een bedevaart naar de spelonk, waarin de heks Zoë woonde. Het was een dik, vies wijf. De dichter Luigi Pulci, een vriend van Lorenzo, die de dame vergezelde en laag op het heksen- en spokendom neerzag, spotte later, dat hij sinds zijn bezoek alle nachten van boter, vet en smeer droomde. Lorenzo's gemalin vond de heks echter in haar verblindend een schoone, jonge maagd, die onderhoudend babbelde. ☼ Tegenover den spotter Pulci staat de dichter Palingenius, die geheel in den ban van het wondergeloof gevangen zat. In een nacht met volle maan bevond hij zich op weg naar Rome. Daar ontmoette hij drie mannen, die hem vertelden, dat zij wezens, waren, met hoogere wijsheid begaafd, en die hun woonplaats bij de maan hadden. Palingenius vroeg, wat zij te Rome kwamen doen. Het antwoord was: Een onzer medegeesten wordt daar gevangen gehouden. Ook ik heb eens, in een kristal opgesloten, een Duitscher moeten dienen, totdat mij een monnik bevrijdde. Zoo willen wij ook onzen broeder verlossen en tegelijk eenige voorname heeren ter helle jagen. Plotseling stak de wind op en stond de bevrijde geest naast de reizigers. Ondervraagd, of er in de eeuwige stad nog nieuws was, zeide hij, dat Clemens VII zich met de Spanjaarden verbonden had, om de leer van Luther niet met tegenargumenten doch met het Spaansche zwaard uit te roeien. Groote vreugde! Er zou bloed vergoten, en vele zielen zouden naar de hel gevoerd kunnen worden. ☼ De beruchte bul van Innocentius VIII (1484) opende een tijdperk van vreeselijke heksenvervolgingen en pogingen tot verdelging van het bijgeloof. Inderdaad nam het in Italië af. Vele tovenaars en geestenbezweerders gingen zich nu echter uitgeven voor astrologen, om niet vervolgd te worden, of reisden de Alpen over. Buiten

Copyright Chr. Leden

ESKIMO-MOEDER MET HAAR KIND

Italië oefende zij hun practijken uit, en Italiaansche alchimisten en waarzeggers maakten de Noordelijke hoven onveilig en kweekten overal navolgers. De figuur van den Duitschen doctor Faustus hoort in dezen tijd. ☼ Wij spraken nog niet van de astrologie, de kunst om uit den onderlingen stand der hemellichamen de toekomst te voorspellen. Zij was een veel erger kwaad, omdat de ernstigste mannen er geloof aan hechtten. Hier nog meer dan bij het tooverwezen werkte de klassieke sanctie. De beschaafde mannen der Oudheid hadden immers de planeten geraadpleegd, de ontwikkeldste volkeren hadden die kunst beoefend. Hierbij kwam, dat het geloof den opkomenden twijfel niet kon beheerschen. De astrologie gaf steun aan het uit het lood geslagen gemoed. ☼ In de dertiende eeuw deed de astrologie vrij plotseling haar intrede in Italië. Keizer Frederik II (1215—1250) had zijn astroloog Theodorus steeds bij zich, en zijn vicaris, de beruchte Ezzelino, had een geheel corps, waaronder de langbaardige Saraceen Paul van Bagdad, op wiens rekening vele

der massamoorden van Ezzelino staan. De steden stelden vaste astrologen aan, die de regeeringen in moeilijke gevallen van raad moesten dienen. Zulke een waardigheidsbekleeder te Florence bepaalde den tijd, waarop de stad den oorlog aan Pisa moest verklaren; en dat tijdens het vredescongres van 1509, dat aan den strijd tusschen beide rivalen een einde maakte, een duif in des voorzitters hand vloog, werd alseen gunstig teeken beschouwd. ☼ Tegen 1378 werd door verschillende astrologen de ondergang der wereld voorspeld. De beroemde secretaris van Florence, Colluccio Salutato, geloofde er niet aan. De geheele sterrenwielarij noemde hij „peridricula”¹⁾, en hij schreef er een tractaat tegen. Hij stond echter vrijwel alleen. ☼ Men hoort ook van uitgekomen voorspellingen. Of misschien vroeg menig astroloog na een opzienbarende gebeurtenis: heb ik het niet gezegd? zooals men ook nu wel hoort. Luca Gaurico, die wel de laatste astroloog wordt genoemd, voorspelde in 1552 François II van Frankrijk, dat hij aan het linkeroog gewond zou worden. Inderdaad kreeg deze in 1559 een lanssteek in het oog. Ook de gevangenneming van François I in 1525 bij Pavia had hij aangekondigd. ☼ Algemeen was het geloof verbreid, dat de zeven planeten alle aardsche gebeurtenissen beheerschen. Het werd dan ook niet over het hoofd gezien, dat de stad Brussel zeven kerken bezat, dat het dagelijksch bestuur uit zeven burgemeesters bestond, dat er zeven poorten waren en dat bij den troonsafstand van Karel V in 1555 zeven gekroonde hoofden aanwezig waren. Maar in dezen tijd was de invloed der astro-

logie in Italië reeds aan het afnemen, terwijl Noord-Europa met gretigheid de nieuwe leer ontving. Keeren wij naar Italië terug. ☼ Hermodorus van Spoleto, die aan Ludovico Moro, tyran te Milaan, zijn terugkeer in de stad voorspelde, ontving, toen het den vorst in 1500 werkelijk gelukte zijn stad voor korten tijd te heroveren, den graventitel. Een bewonderaar der astrologie was hij anders niet. Hij was geen man, die grif een autoriteit boven zich erkende. In zijn goede dagen, toen hij de toekomst nog recht in de oogen durfde zien, had hij een kruis laten vervaardigen met het inschrift: Vir sapiens dominabitur astris²⁾. Het bevindt zich thans in den munster te Chur. ☼ Zelfs pausen wilden hun lot uit de sterren leeren kennen. Innocentius III (1198—1216) liet zich kort voor zijn dood zijn horoscoop trekken. Paulus III in veel later jaren (1534—1549) hield geen consistorium, of de ziensers hadden dag en uur vastgesteld. ☼ Haar hoogtepunt bereikte de astrologie in Italië zeker wel in de dertiende en veertiende eeuw. Bonatti, de stadsastroloog van Florence, die in dien tijd leefde, schreef een groot systematisch werk over zijn geheimzinnige kunst, waarin hij zijn geheele weten neerlegde. Hij was een man van grooten invloed, die als het ware alle openbare uitingen in de stad zijner inwoning be-

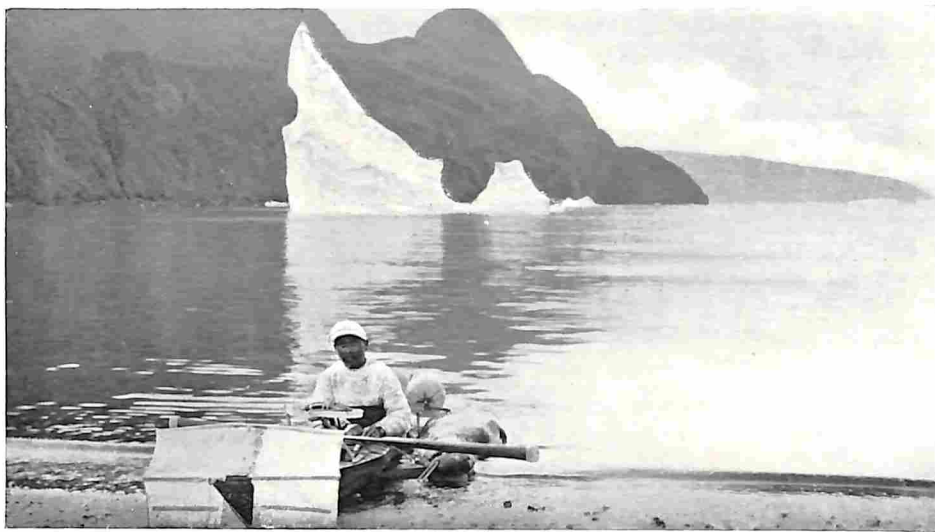
1) Wee, vlucht van dit verschrikkelijke oord, ontvlucht dit strand vol hebzucht.

1) Bespottelijk. 2) De wijze zal over de sterren heerschen.

van andere sexe — goede buren of vrienden — afgesproken, dat de beide onmondigen man en vrouw zullen worden als zij oud genoeg zijn. ☞ De Eskimo-moeder vertelt haar kleine *Angutti* of *Mittek* de sagen van haar volk. Zij vertelt hem van den wereldgeest, die macht over alle dingen heeft, en prent hem eerbied voor de natuur in. Zittend voor de deur van haar koepel-sneeuw hut wijst zij hem het groote Noorderlicht, „de dans van de zielen der dooden”, of laat hem zien, hoe de zon dieper en dieper daalt, tot de duisternis van den langen winter begint. Zij leert hem, hoe hij aan de kleuren van den hemel kan zien, dat de zon weer verschijnt. De groote gele bal is haar groote zuster, die eens op aarde een meisje was, dat met haar broeder, de maan, speelde. Die twee liepen zoo vlug, met hun brandende takkenbossen, dat ze den hemel in renden, waar zij bleven voortleven. Soms gaat het licht van den jongen uit; dan moet hij neerdalen en zijn takkenbos weer aansteken; dat noemt men nieuwe maan. . . Al deze verhalen prenten zich de Eskimo-kinderen vast in hun geheugen, zoodat zij ze woord voor woord herhalen, en onverkort en onveranderd aan hunne nakomelingen oververtellen kunnen. ☞ Door zulk een langdurige oefening heeft de Eskimo een opmerkelijk sterk geheugen gekregen. Alles wat het Eskimo-volk weet, heeft het zonder moeite in zijn hoofd. ☞ Toevallig vertelde ik een Eskimo eens een verhaal. Kort daarop vertrok ik, en al spoedig vergat ik geheel, dat ik met hem gesproken had. Een jaar later sprak ik met den zelfden man en — onopzettelijk — vertelde ik hem dezelfde geschiedenis. „Waarom heb je ze veranderd?” vroeg hij, na opmerkzaam te hebben geluisterd. Ik zei, dat ik mij daar niet van bewust was. Hij herhaalde daarop de geheele geschiedenis en noemde het adjectief, waarvoor ik de tweede maal een ander gebruik had! ☞ Bij het reizen over de besneeuwde en bevroren wegen heeft zulk een geheugen praktische waarde. Men heeft er geen kompas, geene kaarten, en geografie bestaat slechts in het hoofd. Als men naar een landstreek terugkeert, moet men zich

elke heuvel, elk meer, elke rots kunnen herinneren, of men komt al spoedig in de war. Het geheugen van den Eskimo komt hem hierbij te hulp. Hij verdwaalt nooit. ☞ Het had reeds langen tijd mijn aandacht getrokken, dat de Eskimo's, als zij op de jacht gingen, na ieder paar honderd stappen stil hielden en achterwaarts keken. Toen ik hun ten slotte vroeg, waarom zij dit deden, waren zij zeer verwonderd. — „Als wij een nieuwen weg inslaan”, zeiden ze, „moeten we zien hoe het land achter ons er uitziet, daar we anders op den terugweg niet meer de plaatsen zouden herkennen, die wij voorwaarts gaande gezien hebben”. Dat deze maatregel noodig is, bewijst wel, hoe monotoon en weinig sprekend de lijnen van het boomlooze ijs- en sneeuwland zijn. Als een Eskimo ziet, dat een blanke een potlood en papier neemt, en opmerkingen of antwoorden neerschrijft, zal hij vaak zeggen: „De *Karbluna* (blanke man) zal voor veel geen plaats in zijn hoofd hebben, daar hij de dingen moet opschrijven”. ☞ De leidende gedachte bij de opvoeding der Eskimo-kinderen is, dat de jeugd moet leeren, indien zij dit wenscht, zonder dwang. En deze methode, eeuwenlang door dit in huiden gekleed volk in toepassing gebracht, is dezelfde als die Mevrouw Montessori beroemd maakte. Liefde voor den arbeid wordt ingeboezemd, door arbeid als daarmee overeenkomend spel voor te stellen. ☞ Er wordt voornamelijk gespeeld met gereedschappen en werktuigen, die door de volwassenen gebruikt worden. Maar de jongens en meisjes in huidenkleeren van de kust van Groenland en de Hudsonbaai hebben evengoed spellen van eigen vinding als hunne neefjes in kielen en truien van de „beschaafde” landen. Vele spelen zijn dan ook spontaan ontstaan. Het ligt in de natuur van het kind, uitgelaten rond te springen, en het is iets dood-natuurlijks, Eskimo-kinderen elkaar in de sneeuw te zien duwen en

flink te „wasschen”, met stralende gezichten, terwijl hun zwarte oogen vroolijk fonkelen. Een ander geliefd vermaak is, met drie ballen uit drijfhout of leer — met sneeuw gevuld — te jongleeren. De kleinste jongen leert al heel spoedig zingen en dansen, om met zijn ouders bij de feestelijke en godsdienstige dansen en het feest van de zonneterugkomst te kunnen samenwerken. De meisjes zingen in koor. Op haar rust in het bijzonder de taak, bekend te worden met de liederen van den jongen man, wien zij is toegezegd — liederen die hij gemaakt heeft. ☞ De jongens hebben ruwe trommelhuiden, die over een onderstel van been of drijfhout gespannen worden. Daarmee zijn zij tevreden. Want zij weten niet, dat er mondtrommels en trompetten zijn. ☞ Het karakteristieke van de spelen dezer zwartharige kinderen is hun vreedzaamheid. De kleine dikke Nanuk en de kogelronde Mittek zullen er nooit over denken elkaar te stompen, en nimmer zal een kwaad meisje er toe komen de stijve ebbenhouten haren van een vriendinnetje uit te trekken. Het is moeilijk te zeggen, of de Eskimo's uit overtuiging dan wel uit instinct zich van dergelijke onvriendelijkheden onthouden. ☞ Als een jongen twee jaar oud is, geeft men den toekomstigen jager en kostwinner miniatuur-modellen van de wapens en werktuigen van zijn vader, b.v. de robben- en walrusharpoenen. Als „aartje naar zijn vaartje” wil hij die wapens evenals zijn vader gebruiken. Zoo begint zijn eigenlijke opvoeding. Ondertusschen bootst het meisje, zooals overal, haar moeder na; zij naait met beenen naalden en pees-draden de pels- en huidkleertjes voor haar

Copyright Chr. Leden

ESKIMO-VADER, THUISKOMEND MET VOEDSEL VOOR ZIJN GEZIN

plompe houten poppen. Haar eigenlijke opvoeding begint met zorg voor de lamp — want het vereischt een niet geringe handigheid, de pit te poetsen en de vlam te regelen. Op 12 à 14 jarigen leeftijd is ze daarin volleerd en kan ze een tent naaien en opzetten, en een sneeuwbed in de *Igloo* (de sneeuw hut) maken. Haar groote dag komt, als ze, op 16- of 17-jarigen leeftijd, volwassen is en voor zich zelve een — de goede moeder belichamende — rok met een lange kap genaaid heeft. Zij is dan gereed voor de komst van haar verloofde. ☞ De jeugd van de jongens is natuurlijk rijker aan afwisseling dan die der meisjes. De jonge Eskimo leert de vogelharpoen werpen, de zalm-speer stooten, en de kleine *karak* of huidenboot roeien, die nog moeilijker te hanteeren is dan een kano. Soms helpt hij bij het dieren villen en vleesch voorsnijden, een zijner toekomstige mannenplichten. Terwijl zijn aanstaande vrouw voor de lamp leert zorgen, moet hij met de hondenzweep kunnen omgaan, iets zeer belangrijks in het leven van den Eskimo. Deze zweep is van huiden vervaardigd en 25—40 voet lang; de juiste lengte hangt af van het aantal der voor een slee gespannen honden (gewoonlijk 6—12). De drijver moet in staat zijn, iedere hond te raken, wat zeer groote handigheid vereischt. ☞ Eerst nadat de Eskimo-jongen verscheidene modelhuizen gebouwd heeft, is hij in staat de *Ingloo* op te richten, die zijn winterhuis wordt, en waarin hij zijne bruid zal voeren. Architecten moeten niet gering over het bouwen van zulk een bijenkorf denken: het huis moet zeer nauwgezet gebouwd worden en de wanden moeten zóó hard zijn, dat geen vos, wolf of hond er door kan binnendringen. ☞ De jonge Hercules is daarmee echter nog niet aan het einde van zijn taak. Hij verkrijgt zijn „diploma” eerst op den dag, waarophij den grooten beer, het gevaarlijkste wild, in het kamp brengt. Het wordt als de beslissende proef voor de opvoeding van den knaap beschouwd, als hij dit schrandere dier met de werp- of stootspeer weet te dooden. De jager moet niet slechts over een vasten, sterken arm en stalen zenuwen beschikken, hij moet ook met dierenpsychologie bekend zijn en in staat wezen, iedere beweging van den beer te voorzien. ☞ Als het den jongen Eskimo gelukt is een witten beer neer te leggen, mag hij naar zijn wachtende bruid gaan, want hij heeft dan bewezen, dat hij voor haar zor-

gen kan. „Eerst de beer, dan het meisje”, is een spreekwoord der Eskimo's. Hij rijdt naar haar toe in de slee, die hij zelf uit drijfhout en walvischbeen gemaakt heeft. Zij doet zich tegenover haar bruidegom zeer onverschillig voor, terwijl zij den eersten maaltijd bereidt, dien hij onder den sneeuwkoepel van haar vader verorbert, en hij van zijn kant doet geen moeite, hartstochtelijker te zijn. Een soort van etikette verlangt, dat de bruid zich zeer vormelijk gedraagt en bezwaren huichelt, vóór zij eindelijk naast haar bruidegom in de slede plaats neemt, en beiden de wittebroodsweken tegemoet gaan, d.w.z., zich naar het huis van den jongen echtgenoot begeven. ☼ Misschien is het een prachtige nacht, waarin de maan met het noorderlicht grillige schaduwen vormt op het fonkelende landschap, maar man en vrouw wisselen slechts weinige woorden. Aanvankelijk verraaft nauwelijks een vluchtige blik, dat de een zich van de aanwezigheid van den ander bewust is, tot eindelijk — na langen tijd — de een 'n lachenden en veelbeteekenenden blik in het oog van den ander bemerkt. Dan komen zij wat dichterbij elkaar, en wrijven eindelijk hunne neuzen — de eerste liefdesbetuiging. Als zij ten slotte den drempel hunner *Igloo* overgaan, eindigt hunne jeugd, en staan zij voor een leven, dat geen weelde zal brengen, doch voortdurenden strijd, een leven echter, waarvoor zij beiden wel toegerust zijn.

Overneming verboden

CHRISTIAN LEDEN

BIJ DE DIEREN

DE VIJFDE, DE ZOOGENAAMDE NATTIGE SYMPHONIE

OP den vijver roeiden elf kleine eendjes met hun eendenmama. Alles te zamen waren er dus een dozijn, precies een dozijn. Het was een familievloot. En dat niet alleen. Het was een vloot van vraatzucht. — „Het leven bestaat uit gevoel voor familie en vreten”, zei de eendenmoeder. — „Ja, mama”, zeiden de kleintjes en ze vreten den ganschen dag. ☼ In een stil verloren hoekje van den vijver zat een troepje kikkers bijeen. Het was het koor van Toonkunst, dat bijeengekomen was voor de generale repetitie. De vijfde, de zoogenaamde nattige symphonie, was in studie genomen. De uitvoering van dit geweldig koorwerk zou op een der volgende avonden plaats hebben. ☼ Ter weerszijden van den dirigent, een dikken opgeblazen kikker, was het vrouwen- en het mannenkoor opgesteld. In het midden was niets, want de dirigent kon wel uitstekend naar beide kanten tegelijk zien, maar niet recht voor zich uit. Zijn oogen waren nu eenmaal zoo ingericht en men hield daar gaarne rekening mee, want het was een zeer beroemd dirigent. Het water begon van zelf te klotsen, als hij dirigeerde. Zoo beroemd was hij. ☼ De vijfde, de zoogenaamde nattige symphonie, begon. De dirigent klopte met zijn groenen vinger op een blad. — „Eerst het andante”, zei hij. „De dames en heeren zingen te zamen. Wat ik u verzoeken mag, piano, pianissimo. Met half-ge sloten keelblaas”.

„Op 't water drijven de rozen.

Mijn hart wordt week.

De bruidegom, door mij gekozen,

Kwaakt in de beek”.

☼ „Zeer goed”, zei de dirigent, „als u er maar aan denkt, „week”, diep gevoeld amoroso. U moet u voorstellen, dat het hier gaat over een maagdelijke neiging. Nu het scherzo. Ik verzoek de dames zachtjes met de voeten in het water te plassen, staccato met een klotsend geluid. Alleen de dames zingen. Ik verzoek den heeren dringend ondertusschen geen vliegen te vangen. Die haptonen zijn buitengewoon hinderlijk in een symphonie.”

„Nu plast hij en kruipt naar den kant,

Nu huft hij nog nat op het zand.

Mijn bruidegom, heel galant,

Wenkt met zijn groene hand”.

☼ „Dames, zingt „wenkt met zijn groene hand”, een ietsje schalkscher”, zei de dirigent. „Hij spat met zijn groene hand bij het wenken. Daar

Copyright Chr. Leden

ESKIMO-KINDEREN VAN VIER TOT ZESTIEN JAAR AAN DE BAAI

is ook iets symbolisch in, de eerste druppels, begrijpt u. Nu de heeren alleen het allegro. Mag ik de dames verzoeken ondertusschen geen vliegen te vangen. Ik verzoek den heeren zich crescendo op te blazen”.

„Steeds nader huft hij trotsch en koen,

'k Heb hem mijn hart geschonken.

Mijn bruidegom, zoo glanzend groen,

Nadert mij, liefdedronken”.

☼ „Zeer goed”, zei de dirigent, „denkt u er alleen om, „nadert mij liefdedronken” iets meer passionato. — En nu alstublieft, dames en heeren te zamen de finale. Forte, fortissimo. Met gevulde keelblaas”.

„Op 't water wiegen de rozen,

Onz' oogen puilen uit.

De bruidegom, d'uitverkozen,

Kwaakt in d' armen zijner bruid.”

☼ Met moordlustig gesnater zeilde de vloot van vraatzucht dwars door de finale van de vijfde, zoogenaamde nattige symphonie. De gansche vloot hapte vol eetlust naar de beenen van de leden van Toonkunst. — „Familie en vreten!” riep de eendenmoeder triomfeerend. — „Ja, mama”, schreeuwden de kleintjes en zochten overal in 't oeverriet. ☼ Maar zij vonden niets meer. De leden van Toonkunst hadden het veege lijf geborgen. Zij zaten diep-ademend op een veilig plekje en hapten vliegen. ☼ „Het is een waar geluk”, zei de dirigent, „dat de vloten van vraatzucht steeds van te voren zoo'n moorddadig gesnater aanheffen. Dan kan men zijn maatregelen nemen. Anders zouden ze eenvoudig alle leden van Toonkunst opvreten en wat kwam er dan terecht van de vijfde, de zoogenaamde nattige symphonie?!”

MANFRED KYBER

Ontvangen boeken

Wij ontvingen het Lentenummer 1928 van „de Kampioen”, in kleurigen omslag van Willy Sluiter, dat een aantal met teekeningen en foto's verlichte artikelen bevat, benevens een tweetal kunstbijvoegels van P. van der Hem en Bern. van Vlijmen. ☼ De heer C. F. Jas, Commissaris van Rotterdam te Hoek van Holland, zond ons de Gids voor Hoek van Holland, Rotterdam aan Zee.

Copyright Chr. Leden

ESKIMO-MEISJE, WACHTEND OP HAAR VERLOOFDE

RENATA DI FRANCIA

Uit het Poolsch van

KAZIMIERZ CHLEDOWSKI

18)

(Vervolg)

HET tractaat van Amboise, dat den Protestanten godsdienstvrijheid waarborgde met het rechtvergaderingen te beleggen en in het openbaar godsdienstoefeningen te houden, bracht Renata's goedvoornemen tot rust. Zij vroolijktte weer iets op, bespeelde vaker de luit en vond weer genoeg in den omgang met haar dwerg Agnes en in het liefkoozen van haar papagaai, voor welke zij een kooi van zes etages liet maken. Ook hare geliefde honden genoten weer hare belangstelling. Het voorloopig succes der Hugenoten werkte stimulerend op haar; zelfs kwam de gedachte in haar op om de heele bevolking van Montargis te dwingen tot het Calvinisme over te gaan. Calvin had haar namelijk aangeraden om een religieuze politie te organiseeren, een soort gematigde inquisitie, zooals hij die reeds in Genève had ingevoerd. Het stootte Renata echter tegen de borst om in godsdienstzaken een arglistig terrorisme aan te wenden. De godsdienstvrede in Frankrijk was echter van zeer korten duur, de afkeer van Catharina de Medici van de Hugenoten werd steeds grooter, zoodat zij tenslotte hun grootste vijandin werd. Bovendien toonde de meerderheid der bevolking zich ontevreden over de aan de Hugenoten verleende vrijheden, wat door opstootjes tot uiting kwam. Calvin overleed op den vierden April 1564 en Alfonso van Ferrara meende, dat daarmede het oogenblik gekomen was, zijn moeder voor het Katholicisme terug te winnen. Hij ondernam daartoe een reis naar Frankrijk, waar hij met de hulp van Emanuel Philibert, hertog van Savoye, tevens den koning en diens omgeving hoopte te bewegen om met de grootste gestrengheid tegen de Protestanten op te treden. Hij raadde dan ook den hertog aan om vijf of zes aanvoerders der Protestantsche beweging onmiddellijk te laten ombrengen, om zoo den Hugenoten schrik aan te jagen. Vooralnog werd echter dit gewelddadig niet aangewend. Catharina meende namelijk langzaam en op zachte wijze over de hervormers te kunnen zegevieren; zoo werkte zij een plan uit, om Renata's invloed op haar geloofsgenooten te verzwakken. De intrige bestond hierin, dat Anna d'Este, weduwe van den vermoorden de Guise, met Jacques, hertog van Nemours zou trouwen, die vurig Katholiek was en een verwoed tegenstander der Hugenoten. Catharina ging daarbij zoo handig te werk, dat Renata niets van het aanstaand huwelijk te weten kwam vóór het vastgesteld en het contract zoo goed als gesloten was. Deze handelwijze der koningin bracht Renata's gemooten nog meer in opstand tegen de Katholieke partij; zij trok zich in haar Montargis terug en ging met zeer veel energie een Protestantsche agitatie op touw zetten. Gesteund door hare vroegere hovelingen, waartoe ook Léon Jamet nog behoorde, ging zij, geholpen door eenige predikanten, van Montargis een Protestantsch vorstendom maken, hoegenaamd geen rekening houdend met de koninklijke bevelen. Zij stichtte er zelfs een collegium voor opleiding van Protestantsche predikanten. Haar energie werd door de Hugenoten zeer bewonderd, ze werd door de Protestanten ook buiten Frankrijk buitengewoon geroemd; in Duitschland beschouwde men haar zelfs als de heldin der hervorming. Tot haar populariteit droeg ook bij haar buitengewone vrijgevigheid, die louter op medelijden berustte, want Renata kende, als zij armoede zag, geen onderscheid tusschen Hugenoten en Katholieken, maar hielp evengoed Fransche monniken als Zwitserse predikanten. Aan het Fransche hof wakte Renata's activiteit zoo grote ongerustheid, dat Karel IX haar opnieuw beval

Montargis te verlaten en naar Fontainebleau of naar Vincennes te verhuizen. Toen Renata zich echter tegen 's konings wil verzettede, vaardigde deze een decreet uit, waarmede hij haar het beheer over haar erfgoederen ontnam en tot bestuurder en administrateur van Montargis, den gouverneur van Orleans, den heer d'Entragues, benoemde. Op deze wijze van haar inkomsten beroofd, was zij genoodzaakt van de milddadigheid harer kinderen te leven. Renata protesteerde tegen dit decreet en had de bewoners van Chartres, hoewel die Katholiek waren, geheel op haar hand. Algemeen zag men in dit koninklijk besluit een groot onrecht, begaan aan de dochter van Lodewijk XII, die in de herinnering van het volk nog altijd als een goed vorst voortleefde. Onder den druk der publieke opinie verzachtte de koning de uitwerking van het decreet en gaf haar, al was het slechts uiterlijk, het beheer over haar goederen terug. De gevechten tusschen Katholieken en Hugenoten werden echter steeds verbitterder, het was alsof wilde beesten elkander verscheurden, zoo hartstochtelijk gingen de menschen elkander te lijf; in alle gemeenten van het land stroomde het bloed en men deinsde voor geen gruweldaad terug. De Hugenoten vluchtten, waarheen ze maar konden, naar Duitschland, naar Zwitserland en elders, en ook Montargis werd wederom het toevluchtsoord voor uitgehongerde, vervolgte en wanhopige Calvinisten. Renata bekommerde zich ook thans nergens om, maar nam de ongelukkigen met de grootste gastvrijheid op. De regering gedoogde echter dit medelijden niet, en uit Parijs kwam de bevel, dat de vorstin de vluchtelingen onmiddellijk uit haar huis moest verwijderen. Renata had geen soldaten ter harer beschikking, was machteloos tegenover 's konings wil en zoo gebeurde het, dat op den zes en twintigsten September 1569 vierhonderd en zestig Hugenoten haar slot moesten verlaten om naar het buitenland te trekken. Den vertrekken gaf zij acht wagens mede met een groot aantal paarden en zorgde voor honderdvijftig vrachtwagens. Nauwelijks had deze karavaan Montargis verlaten, of zij ontmoette eene afdeling koninklijke soldaten, die de vluchtelingen wilden vermoorden. Een der Hugenoten, Pierre Beaumont, sprak hierop zijn geloofsgenooten toe en Pieregde die, den dood in ootmoed in te gaan. Op het oogenblik echter, dat de soldaten hun misdadig werk wilden aanvangen, verscheen een aantal Protestantsche soldaten, die, na een kort gevecht, de vluchtelingen bevrijdden. Renata's vreugde over deze wonderbaarlijke redding was van korten duur, want weldra werd zij gedwongen alle personen „van twijfelachtig geloof” uit hare omgeving te verbannen, wat een zware slag voor haar was. Intusschen woedde de meedoogenlooze en vernietigende strijd tusschen beide partijen voort, tot tenslotte aan weerskanten de middelen begonnen te ontbreken om met het onderling uitroeien voort te gaan. Noodgedwongen sloot men dus vrede, beter gezegd, een wapenstilstand, die in Augustus 1570 tot stand kwam. Renata was daarover zoo verheugd dat, toen een harer huisgenooten haar te tien uur in den avond de boodschap bracht, zij hem voor het goede nieuws met vijf livres beloofde. De rust, die nu algemeen, althans tijdelijk, heerschte, was echter Renata niet gegund, want zorgen van materielen aard begonnen haar te drukken. Zij had namelijk, terwijl hare groote hofhouding toch al zeer kostbaar was, in hare grenzenloze vrijgevigheid en naar aanleiding der laatste gebeurtenissen zulk groote sommen uitgegeven, dat haar inkomsten reeds geruimen tijd de uitgaven niet meer dekten. Om uit de financiële moeilijkheden te geraken, diende zij tegen den fiscus eene vordering in tot uitlevering van een gedeelte der nalatenschap van Lodewijk XII, waarop zij, volgens de meening van hare raadsliden, recht had.

HET 25-JARIG BESTAAN DER AMSTERDAMSCHER KOOPMANSBEURS. KONINGIN WILHELMINA EN HARE MOEDER OP WEG NAAR DE OPENINGSPLECHTIGHEID

(Slot volgt)